

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
IV

Neşir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
IV

İstanbul - 1984

Sahibi : ENDERUN KİTABEVİ adına İsmail Özdoğan

Yazı İşleri Sorumlusu : Nejat Göyünç

Basıldığı Yer : Edebiyat Fakültesi Matbaası

Adres : ENDERUN KİTABEVİ, Beyaz Saray No. 46

Beyazıt - İstanbul

Hedda Reindl, *Männer um Bâyezid. Eine prosopographische Studie über die Epoche Sultan Bâyezids II. (1481-1512)*. Berlin, Klaus Schwarz Verlag, 1983, IV + 415 s. = Islamkundliche Untersuchungen, Band 75.

Tanıtmaya çalışacağımız eserin yazarının da belirttiği gibi, Osmanlı hânedânının «Bâyezid-i Veli» diye tanınan sekizinci pâdişâhı II. Bâyezid, Fâtih Sultan Mehmed ile Yavuz Sultan Selim gibi evrensel egemenlik siyâseti izleyen ve tüm saltanat sürelerini savaşlarla geçiren iki hükümdar arasında, oldukça renksiz bir dönemin temsilcisi gibi görünür. Yaklaşık da olsa, onun siyasal girişimlerinin doğru bir değerlendirmesini yapmak pek kolay olamamaktadır. Çünkü, Osmanlı devletinin bu dönemindeki dış ilişkileri gün ışığına çıkarıldığı halde, olayları yönlendiren ve etkileyen kişiler hakkındaki bilgilerimiz son derece sınırlıdır. Eser, işte bu «sınırlı bilgilere» olabildiğince katkıda bulunmayı denemek amacıyla hazırlanmıştır.

II. Bâyezid dönemi üzerinde yapılmış en son araştırma olan Hedda Reindl'in eseri, iki yönden dikkat çekicidir. İlki, uygulanan araştırma yönteminin, sağlıklı sonuçlara ulaştırabilecek nitelikte oluşudur. İkinci olarak da, sözü edilen pâdişâhın dönemi, bu suretle iç ve dış gelişmeleri açısından gerçek özellikleriyle açıklanabilme olanağı bulmaktadır.

Yazar, kitabının adından da anlaşılacağı üzere, *prosopografik* bir çalışma yapmıştır. Bilindiği gibi, «Prosopographie» diye adlandırılan araştırma yöntemi, özellikle siyasal ve sosyal tarih çalışmalarında gittikçe daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Bu yöntem ile «*çeşitli biyografik verilere dayanarak belirli bir grubun toplum içindeki yeri, işlevi, önemi, etkisi, siyasal ya da parasal güçü, toplumsal-siyasal değişimdeki rolü ve katkısı gibi çeşitli konular incelenmektedir*» (Bkz. İ. Metin Kunt, *Sancaktan Eyâlete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerâsı Ve İ. İdaresi*, İstanbul 1978, s. 5-8). Nitekim, bu yaklaşım ile araştırmalar yapılmış ve Osmanlı tarihinin sorunlarına açıklık getirilmek istenmiştir (örnekler : Norman Izkowitz, «Eighteenth Century Ottoman Realities», *Studia Islamica XVI* (1962), s. 73-94 ve Suraiya Faroqi, *Social Mobility and the Ottoman Ulama in the Late Sixteenth Century*», *International Journal of Middle East Studies* 4(1973), s. 204-218). Ancak, Hedda Reindl'in araştırması, tam bir «grup biyografisi» yöntemine dayanmamaktadır. Zira, seçtiği kişiler, belli bir grubun üyeleri olmaktan ziyade, II. Bâyezid'in tahta geçişinden ölümüne değin, onun en yakınında bulunan, iktidârını kullanmasında yardımcı olan, politikalarını belirleyen kimselerdir. O nedenle, kendisi de «... iç gelişmeler hakkında tam bir açıklama umanlar ile, Eskiçağ tarihindeki anlamıyla klâsik bir *Prosopographie* denemesi bekleyenler, beklentilerini bu kitapta bulamayacaklardır. Bu çalışma, ikisinin arasında bir nitelik taşımaktadır» demektedir (*Vorwort*, S. I). Gerçekten de, aşağıda açıklayacağımız üzere, yazar kaynakların izin verdiği ölçüde, dönemin gelişmeleri içinde bulunmuş kişileri, inceleme alanına almıştır. Araştırılan kişiler, olayların içindeki kimlikleriyle ağırlık taşımaktadır.

Eserde, ÖNSÖZ'ün (I-IV) ardından, GİRİŞ'te üç önemli konuya değinilmiştir. GİRİŞ'in birinci kısmı, *Kaynaklara* (1-25); ikincisi, Osmanlı devlet teşkilâ-

tında önem taşıyan *mansıbların* (25-33) açıklanmasına ilişkindir. Böylelikle, II. Bâyezîd dönemi *ricâli* hakkında nerelerden bilgi derlendiği ve devlet yönetim sisteminin işleyiş biçim ve anlayışına dayalı olarak kimlerin nasıl ve hangi olayların etkisinde nerelere kadar gelebildiği, daha rahat anlaşılır duruma sokulmuştur. Üçüncü kısımda ise, II. Bâyezîd döneminin tarihi öyküsü büyük ölçüde, yapılmış araştırmalara dayanılarak, ana çizgileriyle ele alınmaktadır (34-78). Bundan sonra, 21 kişiye ilişkin, kaynaklardan derlenmiş biyografik bilgiler verilmektedir. Dönemin ünlüleri olan ve çoğu sancakbeyliğinden sadrazamlığa kadar yükselerek, II. Bâyezîd'in yanında yer almış kişiler şunlardır : Gedik Ahmed, Hersek-zâde Ahmed, Ali bin Abdülhayy, Dâvûd bin Abdülvedûd, Dâvûd bin Abdülhayy, Firûz bin Abdülhayy, Kara Halil, Hasan, İbrahim bin Halil, İshak bin İbrahim, Iskender bin Abdülgaffâr, Karagöz Mehmed, Karagöz Ahmed, Mehmed bin Hızır, Mesih bin Abdülhayy, Mustafa bin Mehmed, Mustafa bin Abdülmü'in, Arnavud Sinan, Yahya bin Abdülhayy, Hadım Ya'kub. Bunların başında *Şehzâde Ahmed* yer almıştır.

Eser, II. Bâyezîd döneminin sadrazamlarını, Rumeli beylerbeylerini, Anadolu beylerbeylerini gösteren üç tablo'nun ardından, bibliyografya listesi, kısaltmalar ve dizin ile son bulmaktadır.

Yazarın başlıca kaynak grubu, eleştirili basımları yapılmış kroniklerdir. Kendi deyimiyle, o dönem için pek zengin olmayan arşiv belgelerinden yayınlanmış olanlarıyla da, kroniklerdeki kimi boşluklar doldurulmuştur. Kullanılan başlıca kronikler şunlardır : *Âşık-paşa zâde*, *Neşri*, *Tursun Beg*, *Codex Hani-valdanus* (Anonim), *Oruc*, *Ruhî Bihîştî*, *Kemalpaşa-zâde* ve bugün Yapı ve Kredi Bankasının İstanbul Binbirdirek'teki kütüphânesinde bulunan, Fuad Köprülü'nün bulduğu ve tanıttığı bir anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*'dir.

Hedda Reindl'in bu çalışması, II. Bâyezîd dönemine ilişkin ayrıntılı bilgiler getirmekte ve daha önce yapılan araştırmalarla ortaya konan gerçeklere belgesel destek sağlamaktadır. Eser okunduğunda, II. Bâyezîd'in taht mücadelesini kimlerin yardımıyla ve nasıl kazandığını; 1495'e kadar süren Cem korkusunun gerektirdiği ihtiyatlılığı; Fatih Sultan Mehmed döneminin uygulamalarına karşı reaksiyon sayılabilecek iç politikalara rağmen bu dönemin, genel gelişme çizgisinin dışında kalan bir duraklama özelliği göstermediğini; Osmanlı devletinin yönetim örgütüne egemen olan anlayışı, bol biyografik bilgilerle tesbit etmek mümkün olabilmektedir.

Özer Ergenç